

УДК 37.016:78:159.9

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.76-3.10>**А. О. Чехуніна**кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва
факультету культури і мистецтв
Херсонського державного університету

ПСИХОЛОГІЧНА НАСТАНОВА ЯК БАЗОВИЙ АСПЕКТ МУЗИЧНОГО НАВЧАННЯ

У публікації досліджується роль психологічної настанови індивіда у процесі музичного навчання, з позицій її невід'ємності від основних навчальних принципів у рамках мистецької освіти. У статті розкривається суть таких термінів, як «принципи мистецького навчання» і «психологічна настанова», наводиться класифікація різновидів і форм згаданих понять з погляду дослідників проблеми. Зазначено, що теорія настанови створена визначним ученим-психологом Д.М. Узнадзе, по суті являє собою стан готовності людини до виконання якоїсь дії, основи її характеристики якої формуються в поточний момент часу або вже закладені раніше, існують на свідомому або підсвідомому рівні. Настанова – основа будь-якої діяльності людини, залежно від обставин, характеру її місця дії розрізняють велику кількість типів настанов, серед яких: усвідомлювана та неусвідомлювана, індивідуальна або групова (соціальна), первинна та фіксована, короткочасна й довготривала, фізіологічна, моторна, перцептивна, вербальна, етнічна, ціннісна, естетична та багато інших. У процесі музичного навчання психологічній настанові належить одне з основних місць, оскільки вона наявна в усіх видах музичної діяльності, налаштовує та регулює слухацьку, виконавську, творчо-продуктивну діяльність. Залежно від виду музичної діяльності індивіда, який навчається, у процесі виконання поставлених викладачем завдань активізуються велика кількість первинних або вже сформованих настанов. У процесі визначення особливостей наявних принципів музичного навчання в рамках кожного з них було визначено роль настанов різного типу, які сприяють формуванню навичок та компетенцій, художньо-естетичному розвитку індивіда, його творчій реалізації. З огляду на досліджені з позицій використання психологічної настанови принципи музичного навчання, як-от: індивідуальний, естетично спрямований, рефлексивний тощо; визначення їхніх особливостей та умов застосування, доцільно наголошувати на винятковій важливості формування настанов у процесі навчання на рівні будь-якого закладу мистецької освіти.

Ключові слова: настанова, психологічна настанова, музично-творча настанова, принципи музичного навчання, мистецька освіта, виконавська надійність.

Постановка проблеми. У межах наукового простору актуальним питанням лишається дослідження наявних і виявлення нових, перспективних методів, концепцій і засобів, спрямованих на розвиток мистецької освіти, з урахуванням потреб сучасного суспільства. Визначення причинно-наслідковості тих чи інших принципів музичного навчання дозволяє глибше дослідити процес розвитку компетенцій та професійних навичок здобувачів освіти, формування їхньої творчої спрямованості, виконавської надійності тощо.

На прикладі психологічної настанови як одного із ключових аспектів музичного навчання та його принципів маємо можливість дослідити сутність утворення знань, умінь, професійних навичок, смаків, інших аспектів творчого розвитку особистості, що дозволить значно поліпшити згаданий процес, інтегрувати нові методи психологічної педагогіки в рамки мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження психологічної настанови як базового аспекту музичного навчання в науковому просторі

є не досить опрацьованим, поняття «психологічна настанова» згадується епізодично у працях Г.М. Падалки, О.П. Рудницької, О.Я. Ростовського й інших. Виняток становлять дисертаційне дослідження Н.В. Іванової «Сольфеджіо у світлі теорії настанови», низка статей, у яких автор, спираючись на теорію настанови Д.М. Узнадзе, визначає та ретельно досліджує специфічні види настанов, необхідні у процесі навчання названої дисципліни.

Основу даного дослідження становлять праці автора психологічної концепції настанови Д.М. Узнадзе, представників його школи – А.Е. Шерозія, А.Г. Васадзе, О.С. Прангішвілі, Н.Я. Джинджихашвілі, Г.Н. Кечхуашвілі й інших, представників напрямів педагогічної, вікової, професійної психології А.В. Петровського, О.М. Степанова, А.В. Карпова, дослідників у галузі педагогіки мистецтва О.П. Рудницької, Г.М. Падалки, у галузі музикознавства та музичної психології – О.Г. Костюка, Е.В. Назайкінського, М.Г. Арановського, В.В. Медушевського, Д.К. Кирнарської, музикознавці й музично-психо-

логічні погляди А.О. Чехуніної. Очевидним є факт, що питання впливу настанови на виконавську майстерність, виконавську надійність музиканта, сприймання (слухання) музики опрацьовані більш активно, на відміну від сфери навчання музики, що й скеровує автора в цьому напрямі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття ключової ролі психологічної настанови у процесі музичного навчання в невід'ємному зв'язку із провідними принципами мистецького навчання.

Виклад основного матеріалу. Навчальний процес у закладах вищої мистецької освіти безпосередньо пов'язаний із закономірностями розвитку педагогіки, одним із пріоритетних завдань якої є винайдення нових ефективних принципів, методик та методів, які спряють збільшенню продуктивності й результативності даного процесу. Під час дослідження ретроспективи становлення й розвитку педагогіки варто звернути увагу на широкий спектр міжпредметних зв'язків, якими послуговується ця наука. Навіть беручи до уваги те, що за час свого існування вона набула досить розгалуженої будови, яка налічує приблизно двадцяти напрямів (професійні педагогіки, вікова педагогіка, соціальна педагогіка, корекційна педагогіка, педагогіка вищої школи тощо), її зв'язки з низкою дисциплін та наук продовжують поширюватися.

Одне із ключових місць у межах міжпредметної взаємодії педагогіки з іншими науками належить психології, більшість учених-педагогів водночас були психологами, доводячи необхідність досягнення всіх законів функціонування психічної системи, визначення вікових етапів індивідуального розвитку людини як ключових аспектів у рамках будь-якого освітнього процесу.

Згідно з дослідженнями О.П. Рудницької відомо, що досить багато ідей, які стали невід'ємною частиною сучасної педагогіки, були сформульовані вченими-психологами (зони найближчого розвитку Л.С. Виготського, положення про необхідність єдності людської свідомості та діяльності авторства С.Л. Рубінштейна, значення процесу узагальнення знань під час проведення навчальних занять В.В. Давидова, напрацювання в царині музичної психології Л.Л. Бочкарьова, М.Г. Арановського, Є.В. Назайкинського, О.Г. Костюка, В.В. Медушевського й інших). У результаті взаємодії цих наук виникла також нова галузь психології – психологічна педагогіка, основні завдання якої дослідниця О.І. Власова вбачає у визначенні проблем навчання й виховання – базових засобів соціалізації будь-якої людини [1, с. 16].

У рамках психологічної педагогіки, загальної, інших напрямів психології поширене поняття «настанова», яке з'явилося ще наприкінці ХІХ ст., остаточно сформувалося в загальнопсихологічну концепцію в середині ХХ ст., завдяки розробкам

науковця Д.М. Узнадзе та його школи. Автор у своїх дослідженнях визначає настанову, яка управляє діяльністю індивіда в будь-якій життєвій сфері, як «<...> *готовність людини до певного роду діяльності, спрямованість у бік активності, виникнення якої безпосередньо залежить від наявності певних умов, як-от потреба й об'єктивна ситуація задоволення цієї потреби*» [2, с. 260].

Д.М. Узнадзе дійшов висновку, що настанова може виникати як результат загальної теорії дії, наслідком якої є той факт, що жодна діяльність не починається «з нуля». Передують їй виникненню процес налаштування окремого суб'єкта на певну форму реакції, готовність діяти певним чином, яка виникає завдяки первинній та фіксованій настанові.

Згідно з даними загальної теорії настанови й інформації, яка міститься у психологічних словниках, існують такі групи та різновиди настанов:

1. Первинна та фіксована настанови, які відрізняються кількістю повторень, наявністю зафіксованості в індивіда.

2. Короткочасна та довготривала мнемічні настанови. Ці типи розрізняються відповідно до тривалості їхньої дії та здатності утримання в пам'яті індивіда певного матеріалу.

3. Усвідомлювана та неусвідомлювана настанови. Вони відрізняються суто рівнем усвідомлення, який спостерігається в конкретного індивіда до початку будь-якої активності.

4. Сміслова настанова – проявляється в налаштованості на діяльність, яка має істотний сенс для особистості.

5. Цільова настанова – являє собою готовність до діяльності, що сприяє досягненню тієї чи іншої мети, забезпечує безперервність діяльності.

6. Операціональна настанова – забезпечує налаштованість на вирішення завдання, в опорі на наявний досвід, поведінкові та розумові стереотипи, уміння адаптуватися до ситуації.

7. Соціальна настанова. Роль даної настанови регулюється обов'язковою наявністю соціальних цінностей, потреб чи мотивів у будь-якої людини, створює умови для функціонування індивідуальної настанови.

8. Етнічна (національна) настанова. Являє собою особливий підвид індивідуальної та соціальної настанов, що визначається в готовності сприймати різні національні та міжетнічні вияви [3, с. 372; 4, с. 420; 4, с. 467].

Але цей перелік не є вичерпним. Послідовники Д.М. Узнадзе (Г.М. Кечуашвілі, Д.К. Басурашвілі, Н.Д. Тавхелідзе, А.Г. Васадзе й інші) ґрунтовно дослідили феномен настанови в різних видах діяльності, зокрема й у музичній, пояснювали відчуття ладу, функціональне тяжіння, специфіку музичної творчості, виникнення образів і асоціацій під час слухання музики, сприйняття характеру музичного твору, упізнавання його належності до

певної епохи, композиторського стилю тощо. До речі, саме ці наукові розвідки слугували основою для більш докладної класифікації видів настанов у дослідженні Н.В. Іванової [5].

Згідно з нашою позицією, психологічна настанова становить невід'ємну частину музичного навчання, забезпечує успішність навчального процесу, оскільки цей стан, як зазначає А.О. Чехуніна [6, с. 55], може активізуватися «<...> під впливом вимог вирішення будь-якого завдання, у формі відкритих або прихованих інструкцій» або «<...> виникати як результат впливу минулого досвіду, або ж сподівань». Як відомо, перелічені компоненти є провідними саме в навчальному процесі, що підтверджує природність опори на механізм функціонування настанови як феномену, а подальша діяльність фахівця, його окремі професійні рішення виступають реакцією на ситуацію, опрацьовану в рамках попередньо отриманого досвіду.

Тісний зв'язок психологічної настанови із принципами музичного навчання зумовлює необхідність тлумачення цього поняття в рамках дослідження. Згідно із Г.М. Падалкою, *принципи мистецького навчання* являють собою низку основних положень, що визначають сутність, ключові вимоги, а також зміст і завдання, які постають перед студентом і викладачем. Їх дотримання, успішне виконання зумовлюють досягнення належних результатів. До того ж сукупність принципів мистецького навчання охоплює низку базових закономірностей, акцентує увагу на цілісності його елементів, серед яких, на нашу думку, психологічній настанові належить важливе місце [7].

Так, серед ключових принципів музичного навчання в рамках вищої мистецької освіти основоположними вважаються принципи: цілісності, естетичної спрямованості, індивідуалізації, культуровідповідності та рефлексії [7, с. 149]. Спираючись на будь-який із них під час освітнього процесу, викладач і студент стикаються з формуванням психологічних настанов різних типів, відповідно до умов, згідно з наведеною класифікацією.

Розглянемо докладно формування настанови в опорі на принцип цілісності. Згідно із принципом цілісності, методи, зміст і форми навчання в рамках освітнього процесу мають формувати єдину мету – художній розвиток учня як особистості чи фахове зростання студента, розраховане на подальшу мистецьку або ж педагогічну діяльність.

Принцип цілісності музичного навчання сприяє утворенню довготривалої настанови, спрямованої на подальшу орієнтацію, як свідому, так і несвідому, у бік закладених ідеалів у галузі музичного мистецтва або ж пошуку власних, з урахуванням вивченого матеріалу. Формування довготривалої настанови відбувається під час вивчення дисциплін, які передбачають широку історичну перспективу, еволюційну цілісність музично-історичного

процесу, формування жанрів, форм, вивчення спадкоємності традицій композиторських або виконавських шкіл, зокрема й національних, за допомогою функціонування етнічної настанови («Історія всесвітньої музики», «Музичний фольклор», «Гармонія», «Поліфонія», «Аналіз музичних форм», «Історія виконавського мистецтва» тощо). Адже саме довготривала настанова лежить в основі механізму стійкості, незмінності уявлень щодо розвитку музично-історичних епох, стилів, формування жанрів, засобів музичної виразності, традиційних характеристик виконання творів тощо.

Крім того, в опорі на принцип цілісності відбувається процес формування довготривалих моторних, свідомих і несвідомих, настанов, необхідних початкових навичок гри на музичному інструменті, навичок вокального виконавства, удосконалення виконавського професіоналізму на заняттях із виконавських дисциплін («Спеціальний музичний інструмент», «Вокал», «Хорове диригування», «Оркестрове диригування» тощо).

З довготривалою та моторною настановами, які сприятимуть успішному виконанню творів на сцені, пов'язаний розвиток виконавської надійності, згаданий Г.М. Падалкою. Дослідниця зазначає, що надання викладачем великої кількості порад щодо виконання вже вивченого твору безпосередньо перед виступом може призвести до небажаного результату [7, с. 151]. Заміщення довготривалих моторних несвідомих і свідомих настанов, спрямованих на виконавську надійність, техніку виконання, відтворення агогічних і динамічних характеристик твору на короткотривалі, утворені під час настанов викладача безпосередньо перед виступом, фактично призводить до небажаних виконавських результатів.

Щодо питання виконавської надійності, то значний інтерес для нас становлять дослідження психологічної настанови як чинника творчого успіху та сценічно-виконавської надійності Д.К. Кінарської [8]. Дослідниця вживає термін «настанова на успіх» та доводить, що однією з головних вимог у процесі формування викладачем й окреслення в учня або студента спеціальної музично-творчої настанови є налаштування індивіда на обраний артистичний образ [8, с. 397].

На думку Д.М. Узнадзе, будь-яка довготривала настанова окремого індивіда визначає його професійний вибір у психології реакцій, професійній діяльності та пов'язаних із нею діях, що доводить вищевказане.

Варто зазначити, що довготривала настанова, яка формується в опорі на принцип цілісності, не є монолітною, вона являє собою досить розгалужену систему, яка охоплює низку короткочасних настанов (виникають майже миттєво) та інших видів настанов, які нашаровуються і переплітаються, формують досить складну структуру

на рівні психіки окремого індивіда. Довготривала настанова об'єднує в собі велику кількість настанов, актуальних у кожен конкретний момент минулого або теперішнього часу у зв'язку з виконанням поточного завдання.

З музикознавчих розвідок [9; 10; 11] дізнаємось про характерні для музичної діяльності види настанов (перцептивна, вербальна, розпізнавальна, ціннісна, ладова, метрична, естетична, слухацька, виконавська, творча тощо), усвідомлення яких у музично-навчальному процесі ще має бути дослідженим.

Зазвичай формування настанов у процесі музичного навчання не усвідомлюється індивідом, окрім випадків, коли він має розвинені навички самоспостереження й самоаналізу. Так, наприклад, на заняттях із сольфеджіо, під час прослуховування гармонічних послідовностей музичним сприйняттям керують короткотривалі неусвідомлювані настанови, які миттєво формуються в уяві слухача, та фіксовані усвідомлені настанови, які активізуються в пам'яті. «Налаштування на основу тональність (тональна настанова) і переналаштування слуху у процесі модуляції (зміна настанови – А. Ч.) не відзначається слухачем як факт його психологічного стану, а здійснюються немов автоматично, без його відома, хоча в разі спрямованої уваги він може усвідомлено стежити за всіма модуляціями» [9, с. 54].

Формування настанов у процесі музичного навчання в опорі на інші принципи розглянемо стисло, з огляду на ретельність дослідження ролі настанови в межах принципу цілісності.

Що стосується принципу *естетичної спрямованості*, варто зазначити, що цей принцип є основою мистецького навчання взагалі та музичного зокрема. Будь-яка дисципліна, що вивчається у процесі здобуття музичної освіти, не тільки має яскраво визначене естетичне призначення, але й спрямована на формування в учнів чи студентів певного світогляду, який мав би яскраво-естетичне забарвлення, дозволяв надавати відповідну оцінку різноманітним музичним творам, відповідно до сформованих естетичних еталонів-ідеалів. Тобто в основі своїй принцип естетичної спрямованості скеровує здобувача освіти на шлях розширення творчих поглядів, виведення із площини вузькоспеціальних у бік художнього розвитку особистості. Після окреслення сутності принципу естетичної спрямованості в музичному навчанні відзначимо, що роль психологічної настанови в даному разі не менш важлива.

Звісно ж, особливості навчального процесу, згідно з даним принципом, зумовлює формування низки довготривалих, естетичних, ціннісних, творчих, виконавських, вербальних тощо психологічних настанов у студентів/учнів, що дозволить у майбутньому, під час вирішення завдань або

ж ухвалення відповідних рішень діяти з позицій високої культури й естетизму, що регулюється неусвідомлюваною настановою.

Прикладом принципу естетичної спрямованості в історичній перспективі є трансформація навчальної дисципліни «Сольфеджіо» від інструктивно зорієнтованої на початку свого існування, підпорядкованої завданням постановки і розвитку співочого голосу, у дисципліну, у якій кожна форма роботи має естетичне забарвлення. Водночас вивчення теоретичного матеріалу, виконання суто практичних завдань розвитку музичного слуху, музичного мислення має спиратися на залучення яскравих художньо-естетичних зразків.

Принцип *індивідуалізації* музичного навчання орієнтований на виявлення і розвиток унікальних смакових переваг й емоційно-оцінкових реакцій учнів / студентів, а також «<...> застосування унікальних, неповторних саме для цієї особистості засобів мистецької творчості» [7, с. 155]. У рамках музичної освіти такий підхід означає поступове виокремлення низки унікальних творчих особливостей кожного учня/студента, зважаючи на рівень їхньої музичної обдарованості, інтелектуального, емоційного й емпатійного розвитку, музично-естетичні смаки, пріоритетні виконавські стилі музики тощо. Цілком природно, що особливості цього принципу розкриваються в роботі зі здобувачами на індивідуальних заняттях із фахових дисциплін («Вокал», «Спеціальний музичний інструмент», «Оркестрове диригування», «Хорове диригування», індивідуальні заняття з гармонії тощо). Але й на групових та колективних заняттях роль індивідуальної роботи з учнями / студентами є суттєвою в разі правильної методичної організації навчального процесу. Такою є індивідуальна робота з учасниками ансамблів, оркестрових та хорових колективів. Загалом, цей принцип повною мірою регулюється завдяки формуванню й функціонуванню низки індивідуальних, усвідомлюваних, неусвідомлюваних, короткотривалих і довготривалих настанов, які можуть забезпечувати і направляти музичне мислення і навчальну діяльність як індивіда, так і соціальної групи, наприклад навчальної групи або класу.

Такий спектр настанов формується у свідомості індивіда у процесі використання принципу *культуровідповідності* під час музичної освіти. Згідно із принципом, мистецтво має усвідомлюватися як складне явище соціального характеру, що зумовлює швидку появу соціальної психологічної настанови у взаємодії з етнічною, що пояснюється їхньою видовою спорідненістю й обов'язковою національно-народною спрямованістю мистецтва. Отже, здобувач освіти формує на підсвідомому рівні настанову, яка дозволяє проєктувати ідеї національного культурного простору та високої музичної культури в майбутній творчій чи

професійній діяльності, що сприяє правильному вихованню та творчому спрямуванню прийдешніх поколінь.

Останній принцип – *рефлексивності*, ґрунтується на *процесі* рефлексії – здатності суб'єкта до «<...> самопізнання внутрішніх психічних актів та станів», умінні «<...> зосередитись на змісті своїх думок». У спільній діяльності – «предметно-рефлексивних відношеннях» – рефлексія визначається як процес «<...> взаємного відображення суб'єктами один одного, відтворення особистісних особливостей» [4, с. 340–341].

Проекція загальнопсихологічного визначення у сфері музичного навчання дозволяє виявити прояви принципу рефлексивності у спонуканні учасників навчального процесу до самоаналізу, усвідомлення власного емоційного стану на тлі переживань, навіяних образами музичних творів, зіставлення власних настанов, життєвих або творчих поглядів.

Участь у процесі музичного навчання, спільна діяльність викладача й учня або студента нерозривно пов'язані із процесом встановлення взаємних рефлексивних відношень. Корисними є погляди А.В. Карпова, який виокремлює такі види рефлексії, як ситуативна, ретроспективна, перспективна [12], кожен із яких конкретизує втілення принципу рефлексивності в навчальний процес. Завдання викладача полягає у вмінні ретроспективно або ситуативно (натепер) проаналізувати й оцінити власну діяльність, корегувати її методичне забезпечення або поточні форми роботи, змістову наповнюваність навчальних програм (теоретично-інформаційна, художньо-емоційна й інструктивна), у майбутньому (перспективно) запобігати помилкам, небажаним результатам професійної діяльності.

Керують цими процесами численні види індивідуальних настанов викладача – світоглядні, особистісні, професійні, довготривалі, короткочасні, естетичні, ціннісні, емоційні, емпатійні тощо, забезпечують спрямованість навчального процесу на участь іншого/інших суб'єкта/суб'єктів. Водночас викладач постійно тримає його/їх у полі свого впливу, зважаючи на можливість їхнього творчого розвитку, формування навичок рефлексії, адже від цього залежать здатність до самоспостереження та самоаналізу, визначення ціннісних орієнтирів, розвиток емоцій, емпатії тощо.

Принцип рефлексивності в музичному навчанні у процесі вивчення будь-якої дисципліни сприяє утворенню комплексу індивідуальних і групових настанов різних видів, спрямованих на усвідомлення власних поглядів на навчання, світову музичну спадщину, окремі музичні твори, що дозволяє більш продуктивно розвивати універсальність і неординарність здобувачів освіти.

Висновки і пропозиції. У результаті дослідження ролі психологічної настанови як важли-

вого аспекту музичного навчання можна дійти висновку, що в рамках сучасної мистецької освіти науковий простір потребує альтернативних педагогіко-психологічних концепцій, «свіжої» методології, принципово нових підходів до вивчення актуальних питань культури, що дозволить адаптуватись під вимоги сучасного суспільства. Тому феномен психологічної настанови як базовий аспект музичного навчання дозволяє розглянути цей процес із нового ракурсу, доводить безпосередню причетність настанови до більшості теоретико-практичних аспектів навчання, що дозволяє формувати глибоке розуміння музичного мистецтва, ґрунтовні знання, розвивати творчі та професійні компетентності здобувачів на шляху до майбутньої творчої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2002. 269 с.
2. Узнадзе Д.Н. Теория установки : монография. Москва : Изд-во Института практической психологии ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. 448 с.
3. Психологічна енциклопедія / за ред. О.М. Степанова. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
4. Петровский А.В. Психологический словарь. Москва, 1999. 499 с.
5. Иванова Н.В. Сольфеджио в свете теории установки : дис. ... канд. искусствовед.: 17.00.02. Саратов, 2006. 167 с. URL: <https://www.dissercat.com/content/solfedzhio-v-svete-teorii-ustanovki>.
6. Чехунина А.А. Бахианство как установка композиторского и исполнительского творчества XIX–XX вв. : дис. ... канд. искусствовед.: 17.00.03. Одесса, 2010. 178 с.
7. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мист. дисциплін) : монографія / гол. ред. К.А. Романова. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
8. Кирнарская Д.К. Музыкальные способности : учебное пособие для вузов. Москва : Таланты – XXI век, 2004. 493 с.
9. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. Москва : Музыка, 1972. 383 с.
10. Арановский М.Г. О функциях бессознательного в творческом процессе композитора. *Бессознательное : природа, функции, методы исследования* / под ред. О.С. Прангишвили. Тбилиси : Мецниереба, 1978. Т. 2. С. 583–590.
11. Медушевский В.В. О закономерностях и свойствах художественного воздействия музыки. Москва : Музыка, 1976. 254 с.
12. Карпов А.В., Скитяева И.М. Психология рефлексии : монография. Москва ; Ярославль : Аверс-Пресс, 2002. 203 с.

Chekhunina A. Mental set as the basic aspect of musical education

The article considers the role of the individual's mental set in the process of musical education in terms of its inseparability from the main principles of education within the framework of art education. The notions of such terms as "the principles of art education" and "the mental set" are revealed in the article and the classification of types and forms of the above mentioned notions from the viewpoint of the researchers of this issue is represented. The article reports that the theory of mental set was created by an outstanding scientist-psychologist D.M. Uznadze and is an inherently state of readiness of a person to perform a certain action, the basis and the characteristics of which emerge in current time period or have been established previously and exist at the conscious or subconscious levels. Being a basis for any human being's activity and depending on the circumstances, character and scene of the event, different types of mental set are distinguished: conscious and unconscious, individual or social, primary and fixed, short-term and long-term, physiological, motor, perceptual, verbal, ethnic, value, aesthetic etc. Mental set occupies one of the most prominent positions in the process of musical education due to its presence in all kinds of musical activity configuring and regulating listening, performing, creative and productive activities. Depending on the kind of musical activity of an individual that is studying, a great amount of primary mental sets or those which have already been formed are being activated in the process of fulfilling the tasks given by the teacher. Throughout the research and defining the peculiarities of the existing principles of musical education, the role of mental sets of different types which contribute to the skills and competences formation, artistic-aesthetic development of an individual and his creative realization was defined within the scope of each principle. Investigating the principles of musical education: individual, aesthetically oriented, reflective etc. and identification of their peculiarities and conditions of use in terms of using a mental set makes it relevant to emphasize the importance of mental set formation in the course of studies within any art education institution.

Key words: *set, mental set, musical-artistic set, musical education principles, art education, performer's reliability.*